

การศึกษาวิเคราะห์พลัง 4 ในพลสูตร An Analytical Study of the Four Powers (Bala) in the Bala-Sutta

¹พระวุฒิกกร รวิวิโส (ระวิพงษ์), ²พระมหาจীরวัฒน์ กนตวณโณ
และ³พระครูสิริรัตนบัณฑิต

¹Phra Wuttikorn Rawiwangso (Rawipong), ²Phramaha Chiravat Kantawanno
and ³Phrakhrusirirattanabundit

^{1,2,3}คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's Email: rawiwangso@gmail.com

Received: April 23, 2024; **Revised:** August 17, 2024; **Accepted:** August 25, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาโครงสร้างและสาระสำคัญของพลสูตรต่าง ๆ ในพระไตรปิฎก 2) เพื่อศึกษาหลักคำสอนเรื่องพลัง 4 ในพลสูตร 3) เพื่อวิเคราะห์หลักคำสอนเรื่องพลัง 4 ในพลสูตร ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา นำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักธรรมในหมวดพลธรรมนั้น มีปรากฏอยู่ในพระสูตรหลายแห่งด้วยกัน จะมีความหมายเหมือนกันคือ เป็นหลักปฏิบัติที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดกำลัง เกิดพลัง เพื่อให้ผู้ปฏิบัติสามารถก้าวขึ้นไปสู่ความสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่ผู้ปฏิบัติตั้งเป้าเอาไว้ ซึ่งมีทั้ง พละ 4 , พละ 5 , พละ 6 และ พละ 7 ประการ 2) พละธรรมที่มีในพระไตรปิฎกนั้น หากแต่จะแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายการนำไปใช้ ก็จะนำบางหัวข้อเข้าไปประกอบรวมกันเป็นพละธรรมในพระสูตรเหล่านั้น ในทางพุทธศาสนาปัญญาที่สร้างประโยชน์ในปัจจุบันชาติ รวมถึงใช้ในการปฏิบัติธรรมชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ เพื่อประโยชน์ในภพชาติต่อไปจนถึงภพชาติสุดท้ายคือเข้าพระนิพพาน ส่วนวิธีะ คือความเพียรเพื่อความสุข ความสำเร็จ การพยายามฝึกจิตให้เป็นสมาธิในทุกอิริยาบถ ส่วนของอนวัชชะ หน้าที่การงานและความประพฤตินี้ไม่มีโทษมีความสุจริต และส่วนสังคหะ การช่วยเหลือเกื้อกูล เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานของชีวิตในด้านปัจจัย 4 เพื่อให้ผู้รับสามารถพึ่งพาตนเองได้ สร้างสังคมแห่งความสุข และการแก้ปัญหาที่แท้จริง คือ ความทุกข์ในจิตใจ เพราะจะเกิดพลังที่เสมือนภูมิคุ้มกันทาน สิ่งที่จะเป็นภัยอันตรายจากการดำเนินชีวิต คือ ภัยจากการครองชีพ ภัยจากการเสื่อมเสียชื่อเสียง ภัยจากความครั่นคร้ามเกรงใจในที่ชุมชน ภัยจากความตาย และภัยจากทุกคติภูมิ 3) การประยุกต์ใช้หลักพลัง 4 ในการเพิ่มสมรรถนะให้กับผู้ปฏิบัติงาน คือ การบูรณาการหลักธรรมที่นำมาเสริมสร้างสมรรถนะให้กับผู้ปฏิบัติงานหรือบุคลากรเพื่อประยุกต์ใช้โดยการนำหลักพลัง 4 และหลักสังคหะพลังกับหลักสมรรถนะตามหลักสากล คือ

ความรู้ ทักษะ และความสามารถ หากบุคคลมีลักษณะในด้านบวกเฉพาะตนได้บูรณาการหลักธรรมมาประยุกต์ในการทำงานจะทำให้บุคคลนั้นเป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรมแล้ว ย่อมน่าองค์กรไปสู่เป้าหมายอย่างแน่นอน

คำสำคัญ: พละ 4; พลสูตร

Abstract

This research article aims to achieve three primary objectives: 1) to examine the structure and essence of various Pala Suttas in the Tripitaka, 2) to explore the doctrine of the four façades as presented in the Pala Sutta, and 3) to analyze the doctrine of the four façades within the Pala Sutta through documentary research methods, utilizing content analysis and descriptive presentation.

The findings of the research reveal that 1) the principles categorized within the Dharma appear in multiple suttas, consistently conveying a unified meaning. These principles serve as a framework for practice, empowering practitioners to advance towards the goals they have set for themselves. This includes the four faculties, five faculties, six faculties, and seven faculties, 2) as found within the Tripitaka. However, these faculties differ in their application depending on the intended purpose and goal. Certain topics are synthesized to form the Dhamma within specific suttas. In Buddhism, wisdom that yields benefits in this life, as well as in Dhamma practice aimed at purifying the mind for the benefit of future lives until the attainment of Nirvana, is emphasized. Perseverance, in this context, refers to the dedication to achieving happiness and success, cultivating mindfulness in every posture. Anawatcha pertains to the performance of duties and behaviors that are blameless and honest. The Sangha's role includes providing support to address basic life needs through the four requisites, fostering self-reliance, creating a harmonious society, and addressing the root cause of suffering, which lies in the mind. Such mental power serves as an immunity against life's dangers be it harm to reputation, fear, embarrassment in the community, or even the dangers associated with death and suffering. The application of the four Physical Education Principles to enhance the competency of individuals involves the integration of these principles to improve the abilities of operators or personnel. 3) By applying these principles in conjunction with the Sangha Phala Principles, competencies as defined by international standards knowledge, skills, and abilities are enhanced. When a person embodies positive characteristics and integrates Dhamma principles into their work, they develop both knowledge and morality, inevitably guiding the organization towards its goals.

Keywords: Four Powers; Bala-Sutta

บทนำ

พระพุทธองค์ทรงดำรงสถานอยู่ในฐานะของการเป็นบรมครูของสรรพสัตว์ทั้งหลาย โดยทรงแสดงธรรมเพื่อโปรดสัตว์ภายใต้การพิจารณาถึงพื้นฐานของบุญ และกำลังแห่งสติปัญญาของผู้รับฟังเป็นหลัก ดังที่จะพบว่าพระสัทธรรมที่ทรงแสดงแก่พระสาวกนั้น ทรงมุ่งถึงการให้พระสาวกเหล่านั้นได้เข้าถึงแก่นความรู้ ผ่านหลักธรรมของพระพุทธองค์ ที่ถูกรวบรวมไว้ในพระไตรปิฎกเป็นจำนวนมาก (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548) หลักธรรมที่ทรงแสดงนั้นก็มิหลายเรื่อง โดยมีเรื่องหนึ่งที่ทรงแสดง เพื่อเป็นการชี้ให้เห็นว่ามนุษย์เรานั้นสามารถที่จะสร้างกำลังใจให้กับตัวเองหรือหมู่คณะได้ โดยหลักธรรมดังกล่าวนั้นก็คือ “หลักธรรมว่าด้วยพละ” ซึ่งคำว่า พละนั้นหมายถึง กำลัง หรือหมายถึง ธรรมอันเป็น กำลัง ซึ่งทำให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคง

ดำรงอยู่ได้ในสัมปยุตตธรรมทั้งหลาย อย่างไม่หวั่นไหว อันธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ จะเข้าครอบงำไม่ได้ หรืออีกที่หมายถึงธรรมอันเป็นพลัง ทำให้ดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ ไม่ต้องหวาดหวั่นกลัวภัยต่าง ๆ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2538) หรือหมายถึง ธรรมที่เป็นกำลัง สำหรับชาวบ้านที่ดำรงชีพอยู่ในระบบสังคมแบบชาวบ้าน ซึ่งการทำงานของชาวบ้านจะให้ประสบความสำเร็จได้จะต้องมีผลหรือมีกำลัง (จรัส พยัคฆราชศักดิ์, 2544) ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสถึงหลักการที่ชาวบ้านสามารถที่จะสร้างผลหรือกำลังให้ตนเองได้ ซึ่งธรรมที่เป็นกำลังสำหรับชาวบ้านนี้ เรียกว่า พละ 4 ซึ่งมีอยู่ 4 ประการ คือ 1) ปัญญาพละ ได้แก่ กำลังปัญญา 2) วิริยะพละ ได้แก่ กำลังความเพียร 3) อดวิชชพละ ได้แก่ กำลังคือการกระทำที่ไม่มีโทษ หรือกำลังของการกระทำที่สุจริต 4) สังคหพละ ได้แก่ กำลังการสงเคราะห์คือ ช่วยเหลือเกื้อกูลอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2538)

การแสดงธรรมเรื่องพละของพระพุทธองค์ พระองค์ทรงแสดงธรรมในเรื่องนี้ไว้อย่างครอบคลุม คือครอบคลุมทั้งในส่วนของการปฏิบัติธรรม และในส่วนของการดำเนินชีวิต อย่างไรก็ตาม จะพบว่าพระพุทธองค์นั้น ทรงแสดงเรื่องของพละ 4 อันเป็นส่วนของการสร้างผลหรือกำลังให้เกิดกับการดำเนินชีวิตเอาไว้ในพระไตรปิฎก เล่มที่ 23 ในพระสูตรชื่อว่า พลสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่ทรงแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับ พละ 4 ประการได้แก่ 1) ปัญญาพละ หมายถึง การพิจารณาธรรมเหล่านี้ คือ ธรรมเหล่าใดเป็นกุศล นับว่าเป็นกุศล ธรรมเหล่าใดเป็นอกุศล นับว่าเป็นอกุศล ธรรมเหล่าใดเป็นธรรมมีโทษ นับว่าเป็นธรรมมีโทษ ธรรมเหล่าใดเป็นธรรมไม่มีโทษ นับว่าเป็นธรรมไม่มีโทษ เป็นต้น ด้วยปัญญา 2) วิริยะพละ หมายถึง การพิจารณาธรรมเหล่านี้ว่า บุคคลสร้างฉันทะ พยายาม พยายามปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่น เพื่อละธรรมเหล่านั้น ธรรมเหล่าใดเป็นกุศล นับว่าเป็นกุศล ธรรมเหล่าใดเป็นธรรมไม่มีโทษ นับว่าเป็นธรรมไม่มีโทษ ธรรมเหล่าใดเป็นธรรมชั่ว นับว่าเป็นธรรมชั่ว ธรรมเหล่าใดเป็นธรรมที่ควรเสพ นับว่าเป็นธรรมที่ควรเสพ ธรรมเหล่าใดเป็นธรรมที่สามารถทำความเพียร เป็นต้นด้วย แล้วปรารถนาความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่น เพื่อได้ธรรมเหล่านั้น 3) อดวิชชพละ หมายถึง การกระทำของผู้ประกอบด้วยกายกรรมที่ไม่มีโทษ ประกอบด้วยวจีกรรมที่ไม่มีโทษ ประกอบด้วยมโนกรรมที่ไม่มีโทษ 4) สังคหพละ หมายถึง กำลังที่เกิดมาจากการสงเคราะห์ชุมชนผ่านหลักธรรมที่เรียกว่าสังคหวัตถุ 4 ประการได้แก่ 4.1) ทาน (การให้) 4.2) เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) 4.3) อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) 4.4) สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 23/5/439-442) เมื่อใครก็ตาม ที่นำหลักธรรมนี้ไปปฏิบัติ จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีกำลังคือมีอิทธิพลต่อตนเองและผู้อื่นสามารถที่จะเป็นที่พึ่งกับตนเองและผู้อื่นได้ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549) นอกจากนั้น ในพลสูตรนี้ พระพุทธองค์ยังทรงแสดงหลักการที่เกิดมาจากการปฏิบัติตามหลักพละ 4 ในพลสูตรย่อมสามารถที่จะข้ามพ้นภัยอันตราย 4 ประการนี้ได้คือ 1) อาชีวิกภัย ได้แก่ ภัยเนื่องด้วยการเลี้ยงชีพ 2) อสโลภภัย ได้แก่ ภัยคือความเสื่อมเสียชื่อเสียง 3) ปริสสารัชชภัย ได้แก่ ภัยคือความครั่นคร้ามในบริษัท 4) มรณภัย ได้แก่ ภัยคือความตาย 5) ทุกคติภัย ได้แก่ ภัยคือทุกคติ จะพบว่า ในพลสูตรนี้พระพุทธองค์ ทรงแสดงหลักการที่เกี่ยวข้องกับคำสอนเรื่องพละอยู่ 2 นัย คือ 1) สอนหลักการเกี่ยวกับ พละหรือกำลัง 2) สอนเกี่ยวกับผลที่เกิดมาจากการปฏิบัติตามหลักพละ 4 ประการนั้น (บุญเกียรติ โชควัฒนา, 2554)

เนื้อหาหลักธรรมที่ปรากฏในพลสูตรนั้น เป็นหลักธรรมที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้ศึกษาพระไตรปิฎก จึงมีความประสงค์ที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมในพลสูตร ในเชิงการวิเคราะห์เพิ่มเติม ว่าพลสูตรต่าง ๆ ที่มีในพระไตรปิฎกว่ามีความหมายเหมือนและแตกต่างกันอย่างไร คำว่าพละในพลสูตรนั้นหมายถึงอย่างไร หรือหลักธรรมที่เกี่ยวกับพละทั้ง 4 ประการนั้น เป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดพละหรือกำลังได้อย่างไร อีกทั้งยังสามารถพิจารณาถึงประเด็นคุณค่าของการศึกษาหลักธรรมเหล่านี้ ได้ว่าก่อให้เกิดคุณค่าอย่างไรได้บ้าง ดังนั้นหลักธรรมที่ปรากฏในพลสูตรนั้นเมื่อมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งแล้ว ย่อมนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้ก่อให้เกิดความสุขสงบในชีวิตทั้งในปัจจุบันและเพื่ออนาคตต่อไปได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเนื้อหาและสาระสำคัญของพลสูตรต่าง ๆ ในพระไตรปิฎก
2. เพื่อศึกษาหลักคำสอนเรื่องพละ 4 ในพลสูตร
3. เพื่อวิเคราะห์หลักคำสอนเรื่องพละ 4 ในพลสูตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ วิธีที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นกระบวนการศึกษาข้อมูลจากเอกสารเป็นการศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยทำเป็นขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ค้นคว้า รวบรวม ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขั้นตอนที่ 2 ค้นคว้า รวบรวม ข้อมูลในชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ค้นคว้า รวบรวม ข้อมูลในอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เอกสารงานวิจัย ตำรา รวมทั้งหนังสือ และเอกสาร ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยรวบรวมเรื่องปัญหา ในการปฏิบัติกรรมฐาน จากเอกสารงานวิจัย หนังสือ สื่อออนไลน์ และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 นำข้อมูลเนื้อหาที่เรียบเรียงข้อมูลจากแหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาสังเคราะห์ด้วยวิธีศึกษาเชิงคุณภาพ ด้านเอกสารลงในรายงานวิทยานิพนธ์ 5 บท ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 ประมวลวิเคราะห์ ศึกษาวิเคราะห์ความหมาย ลักษณะและประเภทของพละ 4 จนถึงหลักธรรมตามที่ปรากฏในหลักคำสอนของพุทธศาสนา เพื่อให้ทราบเนื้อหาสาระสำคัญของพลสูตรต่าง ๆ ในพระไตรปิฎก และเพื่อให้ทราบหลักคำสอนเรื่องพละ 4 ในพลสูตร

ขั้นตอนที่ 5 นำเสนอผสมผสานทำการจัดหมวดหมู่ แบ่งประเภท เปรียบเทียบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ สังเคราะห์บูรณาการ ทำเป็นโมเดล นวัตกรรมองค์ความรู้ใหม่ กล่าวคือ อธิบาย ตีความ นำข้อมูลที่ได้มา

กำหนดเป็นกรอบแนวคิดออกแบบเพื่อสร้างแนวทางการพุทธบูรณาการเพื่อวิเคราะห์หลักคำสอนเรื่องพละ 4 ในพลสูตรและตีพิมพ์เผยแพร่ผ่านรูปแบบเอกสาร หรือไฟล์สื่อออนไลน์ต่อไป

ผลการวิจัย

1. โครงสร้างและสาระสำคัญของพลสูตรต่าง ๆ ในพระไตรปิฎก พบว่า ในคัมภีร์พระไตรปิฎก จัดพลธรรมอยู่ในมรรคภาวนา พละ หมายถึง กำลัง ธรรมอันเป็นกำลัง คือ ความไม่หวั่นไหว อันเป็นกำลังที่ผลักดันอกุศลธรรมให้พินาศไปและรู้แจ้งเห็นตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นด้วยปัญญาที่เรียกว่าวิปัสสนาปัญญา หรือวิปัสสนาญาณ จิตย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายจิตเข้าสู่กระแสธรรมะแห่งมรรค ผล นิพพาน ในที่สุด

ตารางที่ 1 สรุปพลสูตรที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก

ลำดับ	พระสูตร	ความหมาย	เล่ม/ข้อ/หน้า
1	ทสพลสูตร	พระญาณอันเป็นกำลังของพระตถาคต 10 ประการ ที่ทำให้พระองค์ทรงบันลือสีหนาท ประกาศพระศาสนาได้มั่นคง	16/37-38/21
2	ชีณาสว พลสูตร	กำลังของพระชีณาสพ 10 ประการ ที่ทำให้สามารถปฏิญญาความสิ้นอาสวะทั้งหลาย	24/204-206/90
3	ปฐมพลสูตร	ว่าด้วยกำลัง 8 ประการ (สูตรที่ 1)	23/272/27
4	ทุติยพลสูตร	ว่าด้วยกำลังของพระชีณาสพ 8 ประการ (สูตรที่ 2)	23/272-274/28
5	พลกรณียสูตร	ภิกษุอาศัยศีลเป็นกำลังในการเจริญมรรคมองค์ 8 ย่อมกำจัดราคะ โทสะ โมหะเป็นที่สุด และน้อมนำไปสู่พระนิพพานได้	19/78-80/149
6	พลสูตร	ว่าด้วยธรรม 6 ประการ ทำให้ภิกษุบรรลุถึงความมีกำลังในสมาธิ	22/594-595/72
7	พลสูตร	ว่าด้วยธรรม 6 ประการ ที่เป็นกำลังให้ภิกษุ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนื่อบานุญอันยอดเยี่ยมของโลก	22/415-416/4
8	สังขิตต พลสูตร	ว่าด้วยพละโดยย่อ 7 ประการที่ทำให้ภิกษุยอมอยู่อย่างเป็นสุขเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคาย	23/4-5/3
9	วิตถตพลสูตร	เห็นแจ้งอรรถด้วยปัญญาความหลุดพ้นแห่งใจย่อมมีได้เหมือนความดับไปแห่งประทีป	23/5-8/4
10	พลสูตร	ว่าด้วยพละ 5 ประการ	22/346/204
11	พลสูตร	ว่าด้วยพละ 5 ประการ เป็นทางที่ทำให้ถึงอสังขตธรรม	18/451/374
12	สังขิตตสูตร	ว่าด้วยพละโดยย่อ 5 ประการ	22/17/13
13	ทฎฐัพพสูตร	ว่าด้วยธรรมะที่พึงเห็น 5 ประการ	22/19/15
14	ปุนณฺณสูตร	ว่าด้วยกำลังที่เป็นยอด	22/20/16
15	วิตถตสูตร	ว่าด้วยพละโดยพิสดาร 5 ประการ	22/17-18/14
16	วิตถตสูตร	ว่าด้วยเสขพละโดยพิสดาร 5 ประการ	22/2-4/2
17	พลสูตร	ว่าด้วยพละ 4 ประการ	23/439-441/5

หลักพลธรรมสำคัญที่ปรากฏในพลสูตร

พละ 4 เป็นกำลัง เป็นพลัง เป็นทรัพย์สำคัญที่จะทำให้บุคคลธรรมดาทั่วไปที่เริ่มมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้น้อมนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิตและประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน โดยเริ่มจากหมั่นศึกษาหาความรู้ เสริมสร้างสติปัญญา ความเข้าใจในงานที่ตัวเองทำอยู่ มีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน ไม่ย่อท้อต่อความลำบาก การงานที่ทำอยู่ต้องเป็นสัมมาอาชีวะ ไม่เข้าข่ายมิจฉาอาชีวะ และมีน้ำใจช่วยเหลือ แบ่งปันให้กับบุคคลรอบ ๆ ข้าง เพื่อสร้างสายสัมพันธ์อันดี

พละ 5 เป็นกำลัง เป็นพลัง เป็นทรัพย์ที่สำคัญที่จะผลักดันให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้โดย เริ่มตั้งแต่ความศรัทธา ความเชื่อถือและความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย มีความเพียร อดทนฟันฝ่าอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดจิตที่มุ่งมั่นและมั่นคงในพระพุทธศาสนา พละ 5 เป็นกำลังให้การพัฒนา หรือยกจิตให้สูงขึ้นด้วยการปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนของพระผู้มีพระภาคเพื่อเป็นกระแสนำไปสู่การบรรลุมรรค ผล และนิพพาน

พละ 6 เป็นกำลัง เป็นพลัง เป็นทรัพย์ที่สำคัญที่จะผลักดันให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้โดยเหมาะสมกับพระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นกำลังให้การพัฒนา หรือยกจิตให้สูงขึ้นด้วยการปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนของพระผู้มีพระภาคเพื่อเป็นกระแสนำไปสู่การบรรลุมรรค ผล และนิพพาน

พละ 7 เป็นกำลัง เป็นพลัง เป็นทรัพย์ที่สำคัญที่จะผลักดันให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้โดยเหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรม พระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นกำลังให้การพัฒนา หรือยกจิตให้สูงขึ้นด้วยการปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนของพระผู้มีพระภาคเพื่อเป็นกระแสนำไปสู่การบรรลุมรรค ผล และนิพพาน

หลักธรรมในหมวดพลธรรมนั้น มีปรากฏอยู่ในพระสูตรต่าง ๆ มากมาย แต่โดยรวม ๆ จะมีความหมายเหมือนกันคือ เป็นหลักปฏิบัติที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดกำลัง เกิดพลัง เพื่อทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถก้าวขึ้นไปสู่ความสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่ผู้ปฏิบัติตั้งเป้าเอาไว้ ซึ่งมีทั้ง พละ 4, พละ 5, พละ 6 และพละ 7 ประการ

2. ศึกษาหลักคำสอนเรื่องพละ 4 ในพลสูตร พบว่า

2.1 ปัญญาพละ

ปัญญาแปลว่า ความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ ในเหตุผลดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ ปัญญาพละในพละ 4 กำลังแห่งปัญญาหรือความรู้ ความเข้าใจในวิชาความรู้ศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในอาชีพการงาน การดำเนินชีวิตให้มีความสุข ความสำเร็จในชาติปัจจุบัน เหมาะสำหรับพุทธศาสนิกชนที่เริ่มต้นในการฝึกฝนตนเองตามหลักธรรม ปัญญาพละในพระพุทธศาสนา หมายรวมถึงปัญญาที่สร้างประโยชน์ในปัจจุบันชาติ และยังหมายรวมถึงปัญญาที่ใช้ในการปฏิบัติธรรม ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ ขจัดกิเลสภายใน เพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในภพชาติต่อไปจนถึงภพชาติสุดท้ายคือเข้าพระนิพพาน

2.2 วิริยพละ ความเพียร หมายถึง ความก้าวไปข้างหน้า ความดำเนินไป ความบากบั่น ความพยายาม ความอดุสาหะ ความหมั่น ความออกแรง ความไม่ถอยหลัง ความทรงไว้ ความไม่ย่อหย่อน ความไม่ทอดทิ้ง ฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคอง ธุระไว้วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะ ที่เป็นไปทางจิต

บรรดาธรรมเหล่านั้นวิริยะเป็นไฉน การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมวายามะนี้เรียกว่า วิริยะและวิริยสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์มรรคนับเนื่องในมรรคนี้เรียกว่า วิริยะ

วิริยะพละในพละ 4 กำลังแห่งความเพียรหรือความขยัน มีกำลังใจที่เข้มแข็ง กล้าตัดสินใจกล้าได้กล้าเสีย ไม่กลัวความยากลำบาก ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคใด ๆ มีความบากบั่นพากเพียรเป็นนิจเพื่อนำชีวิตให้ประสบความสำเร็จในชีวิต วิริยะในพระพุทธศาสนา หมายรวมทั้งความเพียรในการประสบความสุข ความสำเร็จในชาติปัจจุบันและยังหมายรวมถึงวิริยะหรือความเพียรในการปฏิบัติธรรม การพยายามฝึกจิตให้เป็นสมาธิในทุกอิริยาบถ ให้ผลการปฏิบัติธรรมมีความก้าวหน้าจนสามารถบรรลุธรรมลำดับขั้นต่าง ๆ อันจะยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับชีวิตในภพชาติต่อ ๆ ไป

2.3 อนวัชชพละ พลังจากการทำสิ่งไม่เป็นโทษ แปลกลับอีกที คือ ทำสิ่งที่บริสุทธิ์ ที่สุจริต ที่เป็นคุณ คนเราถ้าทำอะไรที่บริสุทธิ์จะมีกำลัง จะมีพลัง จะมีความมองอาจผิ้งผาย ตรงกันข้ามถ้าเราทำอะไรไม่ชอบมาพากล เราก็จะไม่ค่อยมีความมองอาจผิ้งผาย คอยระวังว่าใครจะพูดอะไรกระทบกระเทือนเรา จะรู้สึกเดือดร้อนทันที แต่ถ้าเราบริสุทธิ์ สะอาด เราจะรู้สึกว่ามีกำลังมาก คนจะเชื่อถือเรา อนวัชชพละในพละ 4 หน้าที่การงานที่ไม่มีโทษ คือ ไม่ผิดศีล ไม่ผิดธรรม ไม่ผิดกฎหมาย และไม่ผิดประเพณี และยังหมายถึงความประพฤติที่ไม่มีโทษ ทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อให้ไม่เกิดความเดือดเนื้อร้อนใจในภายหลัง อันจะยังประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นกับชีวิตในปัจจุบัน อนวัชชพละในพระพุทธศาสนา จะหมายรวมทั้งหน้าที่การงานและความประพฤติที่ไม่มีโทษ และยังหมายถึงความประพฤติหรือการปฏิบัติตนให้มีความสุจริต ความบริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา ใจ ตามหลักธรรมขั้นสูง เช่น ไตรสิกขา มรรคมองค์ 8 ฯลฯ เพื่อให้กิเลสเบาบางลง จนบรรลุธรรม

2.4 สังคหพละ การแก้ปัญหาหรือการจัดปัญหา ทั้งในทางพระพุทธศาสนาและทางสังคมสงเคราะห์ นั้น ต้องเป็นการแก้ปัญหาที่ถูกจุดโดยทางพุทธศาสนามองว่า ปัญหาทางจิตมีนัยสำคัญกว่าทางวัตถุซึ่งก็เช่นเดียวกัน งานสังคมสงเคราะห์ที่มีความเชื่อว่า บุคคลที่พร้อมจะแก้ปัญหานั้น จะต้องมีความตั้งใจ มีความคิดที่จะยอมรับปัญหาของตนเองก่อนว่า มีปัญหาและพร้อมที่จะแก้ไข สังคหพละในพละ 4 เป็นการที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับบุคคลทุกคนมีอัธยาศัยดี ยิ้มแย้มแจ่มใส พุดจาสุภาพอ่อนหวาน ชอบเสียสละช่วยเหลือสังคม วางตนเสมอต้นเสมอปลายไม่เห็นแก่ตนเองมากกว่าส่วนรวม การช่วยเหลือเกื้อกูล การแบ่งปันระหว่างผู้ให้และผู้รับ เพื่อยึดเหนี่ยวคนในสังคมให้มีความเมตตาต่อกัน และสร้างสังคมแห่งความสงบสุข ร่มเย็น สังคหพละนั้น ส่วนสังคหะในพระพุทธศาสนา จะหมายรวมทั้ง การช่วยเหลือเกื้อกูล การแบ่งปันเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานของชีวิตในด้านปัจจัย 4 เพื่อให้ผู้รับสามารถพึ่งพาตนเองได้ สร้างสังคมแห่งความสุข และยังหมายถึงการแก้ปัญหาที่แท้จริง คือความทุกข์ในจิตใจมนุษย์ โดยการให้ธรรมทานเพื่อหล่อหลอมความเห็นถูก (สัมมาทิฏฐิ) และความคิดถูก (สัมมาสังกัปปะ) อันจะยังประโยชน์ให้กับชีวิตในภพชาติต่อ ๆ ไป

3. วิเคราะห์หลักคำสอนเรื่องพละ 4 ในพลสูตร พบว่า พละหมวดนี้ เป็นหลักประกันของชีวิตในภพชาติปัจจุบัน ผู้ประพฤติธรรมทั้ง 4 นี้ ย่อมดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ เพราะเป็นผู้มีพลัง มีกำลังในตน ที่จะประกอบเหตุต่าง ๆ ที่นำไปสู่ความสุข ความสำเร็จในชีวิตและกำลังนี้จะพาผู้ปฏิบัติตามธรรมให้ข้ามพ้นภัย

อันตรายในชีวิต อันมีอยู่ 5 ประการ ดังที่ปรากฏในพลสูตร ภัคฆุทั้งหลาย อริยสาวกประกอบด้วยผล 4 ประการนี้ ย่อมข้ามพ้นภัย 5 ประการได้

3.1 อาชีวิตภัย (ภัยเนื่องด้วยการครองชีพ)

การครองชีพคือ การประกอบกิจการงานอันสุจริต งานที่ไม่มีโทษ เพื่อให้ได้มาซึ่งความสมบูรณ์พร้อมด้วยปัจจัย 4 เพราะปัจจัย 4 คือเครื่องมือหลักในการดำรงชีพ ความสำคัญของปัจจัย 4 ในพระพุทธศาสนานั้นเป็นสำคัญต่อการดำเนินชีวิตมนุษย์เพื่อบ่มไปสู่จุดหมายหมายของชีวิตคือทำให้ชีวิตอยู่ได้ด้วยความสุขและทำให้ชีวิตเข้าถึง ซึ่งความสิ้นไปแห่งอาสวะกิเลส

โทษภัยจากการครองชีพ จะมาจากทั้งโทษภัยจากประกอบมิจฉาอาชีวะ การงานที่ไม่สุจริต ผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรม ส่งผลต่อความกังวลใจในความผิดที่ตัวเองทำ สูญเสียทรัพย์ เสียความน่าเชื่อถือ เสียอิสรภาพจากการถูกจองจำ ส่วนโทษภัยจากปัจจัย 4 หากมีไม่สมดุลกับความต้องการ และใช้สอยปัจจัย 4 ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ไม่เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ก็จะส่งผลต่อทุกขเวทนาจากโรคภัยไข้เจ็บ ความร้อนหนาวจากสภาพอากาศ และความรู้สึกไม่ปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน หากปฏิบัติตามหลักผล 4 สามารถก้าวพ้นภัยจากการครองชีพได้ กล่าวคือ ฝึกปัญญาพละในการศึกษาเล่าเรียน วิชาความรู้ จนค้นพบความสามารถของตัวเองที่โดดเด่น จากนั้นฝึกวิริยะพละ ให้ความสามารถนั้นกลายเป็นความเชี่ยวชาญชำนาญ เพื่อนำไปประกอบอาชีพ (เข้าตามหลักมงคลชีวิตของที่ 8 คือมีศีลปะ) เรียนรู้รอบวัชขพละเพื่อให้มีวินัยจรรยาที่ต้อง ใช้เลือกอาชีพการงาน ที่ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม เพื่อไม่ให้เกิดเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจขึ้นมาในภายหลัง ฝึกสังคหพละเพื่อเรียนรู้การแบ่งปัน

3.2 อสิลอกภัย (ภัยคือความเสื่อมเสียชื่อเสียง) ในทางพระพุทธศาสนา ความเสื่อม ใช้คำว่า “อบาย” หรือ “อบาย” มาจากคำว่า อบายมุข ที่แปลว่า ปากทางแห่งความเสื่อม แนวทางแห่งความเสื่อม หรือทางที่จะนำไปสู่ความเสื่อม โทษของการละเมิดอบายมุข 6 มีทั้งทรัพย์สินหมดไป ก่อการทะเลาะวิวาท เป็นบ่อเกิดแห่งโรค เสียเกียรติเสียชื่อเสียง ทำให้ไม่รู้อาย ทอนกำลังปัญญา เป็นที่ระแวงสงสัย เป็นเป้าให้เขาใส่ขาลือ เป็นทางมาของเรื่องเดือดร้อนเป็นอันมาก เสื่อมเสียการงาน ไม่มีความน่าเชื่อถือถ้อยคำ เป็นที่หมิ่นประมาทของเพื่อนฝูง วิธีการก้าวพ้นภัยจากการเสื่อมเสียชื่อเสียง คือการรักษาศีลให้บริสุทธิ์ และการปฏิบัติตามหลักกุศลกรรมบถ 10 รวมถึงการละเว้นจากอบายมุขทั้ง 6 ประการ หากปฏิบัติตามหลักผล 4 ประการครบถ้วน บริบูรณ์ย่อมก้าวข้ามพ้นภัยจากการเสื่อมเสียชื่อเสียงได้ กล่าวคือ ฝึกปัญญาพละเพื่อเรียนรู้รายละเอียดเกี่ยวกับศีล และข้อกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับทางสังคมต่าง ๆ ฝึกวิริยะพละเพื่อฝึกความเพียรในการละเว้นการกระทำที่ผิดต่อศีลธรรมและผิดกฎหมายทุกชนิด ฝึกอนวัชขพละเพื่อเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักกุศลกรรมบถ 10 เพื่อทำให้ชีวิตเราปราศจากมลทินหรือสิ่งมัวหมอง จากการละเมิดอบายมุข 6 ประการและฝึกสังคหพละ การแบ่งปัน การช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อสร้างสังคมใกล้ ๆ ตัวให้เป็นสังคมศีลธรรม หรือเป็นกลุ่มกัลยาณมิตร ที่จะคอยแนะนำตักเตือนไม่ให้เราทำผิดศีลธรรมหรือผิดกฎหมายใด ๆ เมื่อเรามีความประพฤติที่เป็นกุศล ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดกฎระเบียบทางสังคมใด ๆ และเว้นขาดจากอบายมุขทั้ง 6 ประการ ย่อมไม่มีผู้ใดติฉินนินทา ใส่ร้าย เป็นเป้าให้ใส่ขาลือต่าง ๆ นานา ๆ อันเป็นเหตุให้เสื่อมเสียชื่อเสียงได้

3.3 ปริสสารัชชกัณฑ์ (ภัยคือความครั่นคร้ามก่อเงินในที่ชุมนุม) ผู้ก่อภัย แปลความ ผู้ไม่รู้จักก่อเงิน ผู้ไม่รู้จัก ผู้นำด้าน เกิดจากความประพฤตินี้ไม่สุจริต หากปฏิบัติตามหลักพละ 4 ประการครบถ้วน บริบูรณ์ย่อมก้าวข้ามพ้นภัยคือความครั่นคร้ามก่อเงินในที่ชุมนุมได้แน่นอน กล่าวคือ ฝึกปัญญาพละในการเรียนรู้วิธีการปฏิบัติตนที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต เข้าใจว่าการกระทำใดที่จะสร้างความเดือดร้อนใจในภายหลังก็ละเว้นเสีย ฝึกวิริยพละในการเจริญสมาธิภาวนา เพื่อให้จิตใจหนักแน่นมั่นคงอยู่เสมอ ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งยั่วยวน ฝึกอนวัชพละเพื่อฝึกความประพฤตินี้สุจริตเพื่อไม่ให้มีโทษภัยเดือดร้อนตามมาในภายหลัง และฝึกสังคหพละเพื่อสร้างกลุ่มสังคมคนดี มีศีลธรรมมาเป็นหมู่ญาติใกล้ชิด ๆ ตัว การรักษาไว้ซึ่งสุจริต 3 ย่อมไม่ก่อกระดาก ไม่มีความรู้สึกระอวยใจไม่มั่นใจ หวั่นไหว ระแวง เมื่อต้องเข้าไปพบคนเยาะ เช่นสำนวนไทยว่า วัวสันหลังหะ เกิดจากความประพฤตินี้ไม่สุจริตคำว่า ทุจริต หมายถึง เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น (พุทธทาสภิกขุ, 2548) เมื่อความประพฤตินี้ไม่สุจริตแล้วย่อมบังเกิดความระอวย ก่อกระดาก ไม่กล้าสู้หน้า ยึดหลังไม่ตรงฉันนั้น ไม่มีความมั่นใจกลัวกล้าเมื่อเข้าสู่ที่ประชุม

3.4 มรณกัณฑ์ (ภัยคือความตาย) มรณกัณฑ์ หมายถึง ความตาย เป็นสิ่งที่เที่ยงและเป็นสัจธรรมที่ทรงอิทธิพลต่อมนุษย์โลกแต่ปางบรรพกาล ความหวาดกลัวมรณกัณฑ์มีสาเหตุอยู่ 2 ประการหลัก ประการแรกคือหวาดกลัวเพราะไม่รู้ว่าชีวิตหลังความตายเป็นอย่างไร ตายแล้วจะไปอยู่ที่ไหน ตายแล้วจะพบเจอกับใครบ้าง เพราะไม่เคยเจอเหตุการณ์ลักษณะนี้มาก่อน และไม่เคยศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย ไม่เคยฝึกสติด้วยการปฏิบัติธรรมมาก่อน จึงไม่รู้วิธีการรับมือกับความตายที่ถูกต้อง ประการที่สองคือ ความหวาดกลัวต่อความเจ็บปวดทรมานในขณะก่อนจะตาย อาจเพราะตายด้วยอุบัติเหตุ ด้วยโรคร้ายไข้เจ็บ เป็นการตายแบบไม่มีสติหลังตาย วิธีข้ามพ้นมรณกัณฑ์นั้น ต้องเรียนรู้ ทำความเข้าใจ และฝึกฝนจิตใจให้พร้อมต่อการเผชิญหน้ากับความตายที่จะมาเกิดขึ้นกับเราได้ตลอดเวลา ด้วยวิธีการดังนี้ 1. ศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย จินตนาการว่าความตายเป็นเรื่องธรรมดา 2. หมั่นปฏิบัติธรรม ด้วยการฝึกเจริญมรณานุสติทุกวัน เพื่อให้มีสติรู้ตัวทุกขณะ 3. สังสมบุญกุศล ทำความดีให้สม่ำเสมอ ละเว้นความชั่วทุกชนิด บุคคลย่อมหวาดกลัวมรณกัณฑ์นั้นเป็นพวกที่ตายแบบคนหลงตายไม่มีสติ อาจตายด้วยอุบัติเหตุ ด้วยโรคร้ายไข้เจ็บร้ายแรง ด้วยเพราะถูกทำร้ายร่างกาย หรือความหวาดกลัวความเจ็บปวดทรมานขณะความตายมาเยือนแบบนี้ ส่วนผู้ที่ปฏิบัติตามหลักพละ 4 ฝึกปัญญาพละในการเรียนรู้ทำความเข้าใจโลกและชีวิต ว่าความตายเป็นเรื่องธรรมดา เป็นขั้นตอนหนึ่งที่ชีวิตต้องผ่าน คล้ายกับการเกิด แก่ เจ็บ มีการฝึกวิริยพละ ย่อมรักษาศีลบริสุทธิ์ ฝึกฝนจิตใจให้เข้มแข็ง หนักแน่น มีสติ ด้วยการเจริญมรณานุสติ จิตย่อมไม่หวั่นไหวในความตายนั่น ฝึกอนวัชพละเพื่อไม่ให้มีความประพฤตินี้หรือหน้าที่การงานที่เป็นความผิดพลาด อันจะนำมาซึ่งความไม่สบายใจ จิตใจขุนมัวเมื่อนึกถึงสิ่งที่ตัวเองทำมาทั้งชีวิตในช่วงก่อนตาย ฝึกสังคหพละในการแบ่งปัน การทำความดี สังสมบุญกุศลให้กับตัวเอง เพื่อให้สามารถนึกถึงบุญกุศลในช่วงก่อนตายได้

3.5 ทุคติกัณฑ์ (ภัยคือทุคติ) ทุคติกัณฑ์ หมายถึงอบายภูมิ 4 (ภาวะหรือที่อันปราศจากความเจริญ) อบายภูมิ โดยความหมายแล้วหมายถึง เป็นสภาวะอันเป็นที่อยู่ที่ไม่เจริญของสัตว์จำพวกที่ไม่สร้างความคิดหรือ

สร้างกุศลกรรมให้เกิดความเจริญได้ โดยสัตว์ที่เกิดในอบายภูมินี้เป็นสัตว์ที่ได้รับสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจที่เป็นทุกข์ทั้งสิ้นซึ่งตรงกันข้ามกับสุคติภูมิโดยสิ้นเชิงที่ได้รับแต่อารมณ์ที่เป็นสุข ดังนั้นอบายภูมิจึงเป็นสภาพชีวิตของสัตว์ที่ต้องทนทุกข์ทรมานรับอกุศลกรรมที่ตนทำไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่จนกว่าจะสิ้นกรรม วิธีการข้ามพ้นภัยทุกข์ภัย มีวิธีการดังนี้ 1.หมั่นปฏิบัติธรรมให้ใจผ่องใสอยู่เสมอ 2.หมั่นสั่งสมบุญกุศลอยู่เป็นนิจ ด้วยการ ทำทาน รักษาศีลและเจริญภาวนา ทุกติภัยคือภัยที่จะเกิดหลังจากความตาย หรือหลังมรณภัย เป็นความหวาดกลัวต่อภพภูมิต่าง ๆ ที่จะต้องไปพบเจอ โดยเฉพาะหวาดกลัวต่อทุกติภูมิหรืออบายภูมิทั้ง 4 หากปฏิบัติตามหลักผล 4 ประการครบถ้วนบริบูรณ์ย่อมก้าวข้ามพ้นภัยจากทุกติภูมิ กล่าวคือ ฝึกปัญญาพละเพื่อศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ ฝึกวิริยพละเพื่อหมั่นเจริญสมาธิภาวนา ให้จิตใจผ่องใสอยู่เสมอ ฝึกอภินิหารพละเพื่อให้กาย วาจา ใจบริสุทธิ์บริบูรณ์ นึกถึงเรื่องราวที่ผ่านมา ก็สบายใจ จิตใจผ่องใส ไร้กังวล ฝึกสังคหพละเพื่อการทำความคิดดี สั่งสมบุญกุศล หากบุคคลสั่งสมบุญ ปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ จิตจะผ่องใส ไม่เศร้าหมอง สุคติจะเป็นที่ไปสถานเดียว ไม่มีทางไปทุกติภูมิเลย

4. การประยุกต์ใช้ผล 4 ใน 3 ด้าน

4.1 การประยุกต์ใช้หลักผล 4 ในการบริหารงานองค์กร คือ การให้บุคลากรมีอำนาจในการตัดสินใจ และปกครองตนเอง บริหารงานภายในเขตอำนาจ และหน้าที่ของตน ในการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ ที่เกิดจากความต้องการของประชาคมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และการนำหลักผล 4 เข้ามาบูรณาการใช้ในการบริหารงานองค์กร เพราะเป็นธรรมอันเป็นพลังสำคัญที่ช่วยให้สามารถบริหารองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล จำเป็นต้องประกอบขึ้นด้วยปัญญาพละ กำลังความรู้ การบริหารงานองค์กรต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้องชัดเจนในหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ

4.2 การประยุกต์ใช้หลักผล 4 ในการพัฒนาภาวะผู้นำ คือ การนำหลักผล 4 ที่สามารถนำมาพัฒนาความเป็นผู้นำได้ ซึ่งพลังหรือกำลังที่เกิดจากคุณธรรมความประพฤติปฏิบัติที่เป็นหลักประกันชีวิต ซึ่งทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองนั้น จำเป็นต้องประกอบขึ้นด้วย กำลังแห่งความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องชัดเจนในเรื่องราว และกิจการที่ตนเกี่ยวข้อง ตลอดจนกระทำการต่าง ๆ ด้วยความเข้าใจเหตุผล และสภาพความจริง พร้อมกันนั้นพึงมีกำลังความเพียรด้วยความบากบั่นพยายามในการทำกิจกรรมทำหน้าอยู่ตลอดเวลาประกอบกับพึงมีกำลังความบริสุทธิ์ที่ปลูกฝังอยู่ในจิตใจด้วยการมีความประพฤติ และหน้าที่การงานสุจริตและพึงพร้อมด้วยกำลังการสงเคราะห์ด้วยการให้ที่ตนสามารถเอื้อได้ต่อเพื่อนร่วมงานหรือคนรอบข้างตามความสามารถตน อันจะส่งผลให้เป็นผู้ผู้นำที่ดีได้

4.3 การประยุกต์ใช้หลักผล 4 ในการเพิ่มสมรรถนะของงานในองค์กร เป็นการพัฒนาคูณลักษณะของบุคลากรในองค์กรที่เป็นคุณลักษณะจำเพาะบุคคลโดยผ่านกระบวนการสะสมจากประสบการณ์ชีวิตในด้านต่าง ๆ จนเกิดเป็นองค์ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และความสามารถ (Ability) ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของผู้ปฏิบัติงานในองค์กร ซึ่งหากสมรรถนะนี้ได้ผ่านกระบวนการฝึกฝน อบรมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จะทำให้บุคลากรในองค์กรมีศักยภาพในการปฏิบัติงานสูงและองค์กรสามารถขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายได้ตามที่กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

1. โครงสร้างและสาระสำคัญของพลสูตรต่าง ๆ ในพระไตรปิฎก พบว่า ในคัมภีร์พระไตรปิฎก จัดพลธรรมอยู่ในมรรคภาวนา พละ หมายถึง กำลัง ธรรมอันเป็นกำลัง คือ ความไม่หวั่นไหว อันเป็นกำลังที่ผลักดันอกุศลธรรมให้พินาศไปและรู้แจ้งเห็นตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นด้วยปัญญาที่เรียกว่าวิปัสสนาปัญญา หรือวิปัสสนาญาณ จิตย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายจิตเข้าสู่กระแสธรรมแห่งมรรค ผล นิพพาน ในที่สุด หลักธรรมในหมวดพลธรรมนั้น มีปรากฏอยู่ในพระสูตรต่าง ๆ มากมาย แต่โดยรวม ๆ จะมีความหมายเหมือนกันคือ เป็นหลักปฏิบัติที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดกำลัง เกิดพลัง มีความสุขเพื่อทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถก้าวขึ้นไปสู่ความสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่ผู้ปฏิบัติตั้งเป้าเอาไว้ ซึ่งมีทั้ง พละ 4 , พละ 5 , พละ 6 และ พละ 7 ประการ พลธรรมที่มีในพระไตรปิฎกนั้น หากแต่จะแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์การนำไปปฏิบัติใช้ตามเป้าหมาย สอดคล้องกับวิริยธรรมาธิปไตย (2559) ได้วิจัยเรื่อง การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสังคมแห่งสันติภาพในประเทศไทย พบว่า หลักพละ 4 เป็นหลักที่มีเป้าหมายเพื่อการปรองดองนำไปสู่สันติสุขตามหลักพลสูตร เพราะ เป็นหมวดธรรมที่เป็นไปเพื่อความมั่นคง ปลอดภัยสามารถสร้างความเข้มแข็งขึ้นในระดับสังคม ทั้งยังช่วยสร้างกุศลให้สังคมเจริญหรือมีปัญหาได้

2. ศึกษาหลักคำสอนเรื่องพละ 4 ในพลสูตร พบว่า ปัญญาพละในพละ 4 กำลังแห่งปัญญาหรือความรู้รอบรู้ ความเข้าใจในวิชาความรู้ศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในอาชีพการงาน การดำเนินชีวิตให้มีความสุข ความสำเร็จในชาติปัจจุบัน เหมาะสำหรับพุทธศาสนิกชนที่เริ่มต้นในการฝึกฝนตนเองตามหลักธรรม วิริยะพละในพละ 4 กำลังแห่งความเพียรหรือความขยัน มีกำลังใจที่เข้มแข็ง กล้าตัดสินใจกล้าได้กล้าเสีย ไม่กลัวความยากลำบาก ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคใด ๆ มีความบากบั่นพากเพียรเป็นนิจเพื่อนำชีวิตให้ประสบความสุข ความสำเร็จในชีวิต อนวัชพละในพละ 4 หน้าที่การงานที่ไม่มีโทษ คือ ไม่ผิดศีล ไม่ผิดธรรม ไม่ผิดกฎหมาย และไม่ผิดประเพณี และยังหมายถึงความประพฤติที่ไม่มีโทษ ทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อให้ไม่เกิดความเดือดร้อนใจในภายหลัง อันจะยังประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นกับชีวิตในปัจจุบัน สังคหพละในพละ 4 การช่วยเหลือเกื้อกูล การแบ่งปันระหว่างผู้ให้และผู้รับ เพื่อยึดเหนี่ยวคนในสังคมให้มีความเมตตาต่อกัน และสร้างสังคมแห่งความสงบสุข ร่มเย็นสอดคล้องกับชฎา ศิริภิรมย์ (2566) ได้วิจัยเรื่องหลักพละ 4 : สำหรับการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรในองค์กร พบว่า บุคลากรเพื่อประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานนั้น ได้นำหลักพละ 4 อันประกอบไปด้วย หลักปัญญาพละ หลักวิริยะ พละ หลักอนวัชพละ และหลักสังคหพละ มาบูรณาการกับหลักสมรรถนะตามหลักสากล คือ ความรู้ ทักษะ และความสามารถ ซึ่งด้านปัญญา บุคลากรต้องเป็นผู้มีความรู้ในการปฏิบัติหน้าที่ เป็นผู้รู้แจ้ง รู้ลึก รู้รอบ มีความวิริยะ อุตสาหะ และประกอบด้วยความซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติงาน มีเมตตาริจิตต่อเพื่อนร่วมงาน ด้านทักษะ เป็นความสามารถเฉพาะสายงาน เป็นความชำนาญ

3. วิเคราะห์หลักคำสอนเรื่องพละ 4 ในพลสูตร พบว่า เป็นหลักประกันของชีวิตในภพชาติปัจจุบัน ผู้ประพฤติดุกรรมทั้ง 4 นี้ ย่อมดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ เพราะเป็นผู้มีพลัง มีกำลังในตน ที่จะประกอบเหตุต่าง ๆ ที่นำไปสู่ความสุข ความสำเร็จในชีวิตและกำลังนี้จะพาผู้ปฏิบัติตามธรรมให้ข้ามพ้นภัยอันตรายในชีวิตอันมีอยู่ 5 ประการ ได้แก่ อาชีวิตรภัย (ภัยเนื่องด้วยการครองชีพ) อสัทธิภัย (ภัยคือความเสื่อมเสียชื่อเสียง) ปริสสา

รัชชภัย (ภัยคือความครั่นคร้ามก่อขึ้นในที่ชุมนุม) มรณภัย (ภัยคือความตาย) และทุกติภัย (ภัยคือทุกติ) สอดคล้องกับพระครูโสภณวิธานวัตร(นิคม ญาณฐานโร)และคณะ (2566) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานตามหลักพระ 4 ของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าการปฏิบัติงานตามหลักพระ 4 คือ ด้านสมรรถนะในการสื่อสาร มีการเลือกใช้สื่อเทคโนโลยีในการสื่อสารได้เหมาะสม ด้านสมรรถนะในการวางแผนและการบริหารจัดการมีการวางแผนงานล่วงหน้า ด้านสมรรถนะในการทำงานเป็นทีม บุคลากรเข้าใจวัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน ด้านสมรรถนะในการปฏิบัติเชิงกลยุทธ์ กำหนดแผนปฏิบัติงาน นโยบาย และกลยุทธ์ในการปฏิบัติงาน ด้านสมรรถนะในการตระหนักรู้เรื่องโลกาภิวัตน์ เปิดรับองค์ความรู้ใหม่ ๆ พัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยี ด้านสมรรถนะในการบริหารตนเองพัฒนาตัวเองผ่านการเรียนรู้

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์พระ 4 ในพลสูตรแล้วพบว่า ทุกติภัยคือภัยที่จะเกิดหลังจากความตาย หรือหลังมรณภัย เป็นความหวาดกลัวต่อภพภูมิต่าง ๆ ที่จะต้องไปพบเจอ โดยเฉพาะหวาดกลัวต่อทุกติภูมิหรืออบายภูมิทั้ง 4 หากปฏิบัติตามหลักพระ 4 ประการครบถ้วนบริบูรณ์ย่อมก้าวข้ามพ้นภัยจากทุกติภูมิ กล่าวคือฝึกปัญญาเพื่อศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ ฝึกวิริยพละเพื่อหมั่นเจริญสมาธิภาวนา ให้จิตใจผ่องใสอยู่เสมอ ฝึกอเนกขุขพละเพื่อให้กาย วาจา ใจบริสุทธิ์บริบูรณ์ นึกถึงเรื่องราวที่ผ่านมา ก็สบายใจ จิตใจผ่องใส ไร้กังวล ฝึกสังคหพละเพื่อการทำความดี สังสมบุญกุศล หากบุคคลสังสมบุญ ปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ จิตจะผ่องใส ไม่เศร้าหมอง สุกติจะเป็นที่ไปสถานเดียว ไม่มีทางไปทุกติภูมิเลย และบุญกุศลที่สังสมมาก็จะนำพาดวงจิตไปเกิดใหม่ในสุคติภูมิ คือสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ดังตารางและรายละเอียดต่อไปนี้

พระ 4 ประการ ภัย 5 กระการ	ปัญญาพละ	วิริยพละ	อเนกขุขพละ	สังคหพละ
อาชีวิตรภัย (ภัยเนื่องด้วย การครองชีพ)	ศึกษาวิชาความรู้ ค้นพบ ทักษะที่ใช้สำหรับการ ประกอบอาชีพ	หมั่นฝึกฝนทักษะนั้น ๆ ให้ชำนาญ จน กลายเป็นวิชาชีพ	ปฏิบัติตามหลัก สัมมาอาชีวะ	แบ่งปัน ช่วยเหลือ เกื้อกูล ใช้สอยปัจจัย 4 ให้เกิด ประโยชน์ต่อตนเองและ ผู้อื่น
อสิโลกภัย (ภัยคือความ เสื่อมเสียชื่อเสียง)	ศึกษาข้อกฎหมายศีลธรรม ระเบียบ ประเพณีใน บ้านเมือง หรือสังคมนั้น ๆ เพื่อให้รู้ว่าสิ่งใดควร ไม่ ควร	มีความเพียรในการละ เว้นในสิ่งที่ผิด กฎหมายและผิด ศีลธรรม	ละเว้นอบายมุขทุก ชนิด	แบ่งปัน ช่วยเหลือ เกื้อกูล สร้างสังคมที่แวดล้อมด้วย กัลยาณมิตร มีศีลธรรม
ปริสสารัชชภัย (ภัยคือความครั่น คร้ามก่อขึ้นในที่ ชุมนุม)	เรียนรู้วิธีการปฏิบัติตนที่ ถูกต้องในการดำเนินชีวิต เข้าใจว่าการกระทำใดที่จะ สร้างความเดือดร้อนใจใน ภายหลังก็ละเว้นเสีย	การเจริญสมาธิภาวนา เพื่อให้จิตใจหนักแน่น มั่นคงอยู่เสมอ ไม่ หวั่นไหวต่อสิ่งชั่วร้าย	ปฏิบัติตามหลักสุจริต 3 เพื่อไม่ให้มีโทษภัย เดือดร้อนตามมาใน ภายหลัง	แบ่งปัน ช่วยเหลือ เกื้อกูล สร้างกลุ่มสังคมคนดี มี ศีลธรรมมาเป็นหมู่ญาติ ใกล้ ๆ ตัว

		ละเว้นความทุจริตทุกประเภท		
มรณภัย (ภัยคือความตาย)	ศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทำความเข้าใจว่าเป็นเรื่องธรรมดา ที่มนุษย์ทุกคนต้องพบเจอ	หมั่นเจริญมรณานุสติ อยู่เป็นนิจ พิจารณาความตายเป็นอารมณ์ ไม่หวั่นไหวกับความตาย	มีการงานไม่มีโทษ ความประพฤติที่สุจริต นึกถึงเรื่องในอดีต แล้วไม่มีอาการขมข้องใจ (คตินิมิตก่อนตาย)	การทำความดี สังสมบุญกุศลให้กับตัวเองเพื่อให้สามารถนึกถึงบุญกุศลในช่วงก่อนตายได้
ทุกตภัย (ภัยคือทุกต)	ศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับสสารวิภังค์ ภูมิ และชีวิต หลังความตาย มีสัมมาทิฐิเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมโลกนี้โลกหน้า	หมั่นเจริญสมาธิภาวนาเพื่อชำระใจให้สะอาด บริสุทธิ์	มีการงานไม่มีโทษ ความประพฤติที่สุจริต เพื่อตัดหนทางในการทำบาปอกุศล	การทำความดี สังสมบุญกุศลให้กับตัวเอง เพื่อให้นึกถึงบุญแล้วจิตใจผ่องใส

ตารางที่ 2 : พละ 4 ประการเพื่อข้ามพ้นภัย 5 ประการ

สรุป

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นจากพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า แล้วทรงเผยแผ่สู่ประชาชน ทุกหมู่เหล่า ด้วยอาศัยพระกรุณาคุณของพระพุทธองค์ทรงสอนให้มนุษย์พัฒนาศักยภาพของตนให้หลุดพ้นจากความทุกข์ ด้วยปัญญา และความ پاکเพียรของตนเอง โดยไม่หวังผลพึงพิงอิงอาศัยเหตุปัจจัยภายนอก ให้เข้าใจได้ว่าหากนำไปปฏิบัติแล้วจะสามารถก่อให้เกิดผลเป็นความสุขความร่มเย็นแก่ชีวิตได้ในปัจจุบัน จึงต่างพากันยอมรับนับถือน้อมนำหลักธรรมไปปฏิบัติและได้รับผลจากการปฏิบัติมากขึ้นตามลำดับ เกิดเป็นหมู่แห่งสาวกพุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตมากมาย และช่วยกันเผยแผ่พระธรรมคำสอนจนพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง มาจนถึงปัจจุบัน พละ 4 ในพลสูตรก็เป็นหมวดธรรมหรือหลักปฏิบัติเบื้องต้น อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของชีวิตมนุษย์ ที่จะส่งผลให้เกิดความสุข ความสำเร็จได้ในปัจจุบันชาติ ทั้งความพร้อมในด้านปัจจัย 4 ในการครองชีพ การได้รับความยอมรับ การมีคุณภาพชีวิตที่ดี และการมีสังคมที่คอยช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพื่อให้ชีวิตมีความสมบูรณ์พร้อมในด้านต่าง ๆ ก่อนที่จะก้าวขึ้นไปสู่หลักปฏิบัติขั้นสูงในลำดับต่อไปคือการปฏิบัติธรรมเจริญสมาธิภาวนาเพื่อให้จิตใจสะอาด บริสุทธิ์ กำจัดกิเลสภายในให้หมดสิ้นไป พละธรรมในพระพุทธศาสนามี 4 ประการ ได้แก่ ปัญญา วิริยะ อดวิหะและสังคหะ อันเป็นความเจริญที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตเป็นธรรมที่คอยสกัดกั้นอุปสรรคต่อความสำเร็จ และเป็นแรงเสริมกำลัง ที่คอยผลักดันการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ พละธรรมในพลสูตรจะเป็นหลักปฏิบัติเพื่อความสุข ความสำเร็จในปัจจุบันชาตินั้น แต่พละธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหลักปฏิบัติที่จะเกิดประโยชน์ทั้งในชาตินี้ ชาติหน้าและเพื่อการปฏิบัติธรรม ให้จิตใจบริสุทธิ์ ขจัดกิเลสให้เบาบางจนกระทั่งบรรลุดุจรรณเข้าสู่พระนิพพาน หรืออาจจะสรุปสั้น ๆ ได้ว่า พละธรรมในพลสูตรมีขอบเขตความหมายที่แคบกว่าพละธรรมในพระพุทธศาสนา หรือพละธรรมในพลสูตรถือเป็นส่วนหนึ่ง (Subset) ของพละธรรมในพระพุทธศาสนานั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องผละ 4 ในพลสูตร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะทั่วไป ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะทางวิชาการและข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

หลักผละ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยในการใช้ชีวิตในสภาพเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันได้ โดยการนำหลักผละ 4 มาปรับใช้ทั้งการอยู่ร่วมกันในสังคม การประกอบอาชีพการงาน สภาพแวดล้อมในครอบครัว ล้วนเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการใช้ชีวิตของสาธุชนชาวพุทธที่แสวงหาความสุขสงบในชีวิต สถานที่ทำงาน ควรมีการส่งเสริมการเข้าโครงการปฏิบัติธรรมสมาธิ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง พร้อมจัดการฟังธรรมที่สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตได้ เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา อีกทั้งควรมีการจัดคอร์สอบรม แนวทางการนำผละ 4 มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้กับบุคคลทั่วไป โรงเรียน ควรมิมนต์พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เทศน์สอนศีลธรรม ให้มีการนำหลักผละ 4 มาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน โดยผ่านการอบรม หรือ นำเทศน์ตามโรงเรียนในช่วงเวลาเรียนรู้อุหรือตามที่สนใจในการอบรมพัฒนา สิ่งใดที่สามารถปลูกฝังได้แต่เล็ก สิ่งนั้นย่อมเป็นนิสัย เป็นการสร้างบุคคลคุณภาพให้กับสังคมในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “การศึกษาวิเคราะห์ผละ 4 ในพลสูตร” ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัย ในลักษณะ ต่อไปนี้

2.1 ศึกษาวิเคราะห์การนำผละ 4 มาปรับใช้กับการพัฒนาความสัมพันธ์ของคนในสังคมยุค 4.0 ว่ามีวิธีการปฏิบัติอย่างไร นำหลักผละ 4 มาเป็นแนวทางได้อย่างไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ให้เป็นไปอย่างเหมาะสม

2.2 มีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างการเรียนรู้หลักผละ 4 กับปัจจัย 4 ในการดำเนินชีวิตของพระหรือสาธุชนชาวพุทธ ว่าแตกต่างกันอย่างไร มีการเปรียบเทียบความแตกต่างได้อย่างไรบ้าง และสามารถนำสิ่งที่ได้มองหการพัฒนาในบางสิ่ง หรือนำความต่างมาปรับให้มีความเหมาะสมได้อย่างไรบ้าง เพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมอย่างยั่งยืน

2.3 ศึกษาเปรียบเทียบหลักผละ 4 ในพระพุทธศาสนากับหลักพลสูตรต่าง ๆ ในพระไตรปิฎก เป็นหลักธรรมคำสอนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านได้นำมาเทศน์สอน ซึ่งมีการนำมาแปลเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ว่ามีความความหมายและวัตถุประสงค์การนำไปใช้ที่แตกต่างกันอย่างไร เพื่อให้หลักคำสอนยังคงอยู่ในสังคมไทย

บรรณานุกรม

- จรัส พยัคฆราชศักดิ์. (2544). *พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- ชญา ศิริภิรมย์. (2566). หลักพละ 4 : สำหรับการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรในองค์กร. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*. 6(2), 1-11.
- บุญเกียรติ โชควัฒนา. (2554). *หลักคิดและปรัชญาในการทำงาน*. กรุงเทพฯ: ฝ่ายโรง พิมพ์บริษัทเอมี เอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด.
- พระครูโสภณวิธานวัตร(นิคม ญาณวโร)และคณะ. (2566). การพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานตามหลักพละ 4 ของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลพลับพลาไชย อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 6(4), 15-28.
- พระเทพวัชรเมธี(สมคิด จินตามโย)และคณะ. (2563). *แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพละ 5 เพื่อพัฒนาชุมชนบ้านศาลาดินอำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม*. รายงานวิจัย. นครปฐม: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *ภาษาธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เลียงเชียง.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีการบริหาร*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2538) *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ธรรมะกับการเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เพชรประกาย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วีรณัฐ โรจนประภา. (2559). การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสังคมแห่งสัมมาปัญญาในประเทศไทย. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต*. 12(3), 217-231.